

УДК.: 638.15.02.03.07.08.

АСАЛАРИЛАР (VARROA) ВАРРОАТОЗ БИЛАН ЗАРАРЛАНИШИННИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ЧОРАЛАРИ

У.Мухторов

Кичик илмий-ходим

Ветеринария илмий-тадқиқот институти

Аннотация. Мақолада Жиззах ва Тошкент вилоятлардаги айрим хонадонлара парваришиланаётган асаларилар варроатоз билан заарланишидаги клиник белгилари таҳлил қилинган. Ушбу асаларичилик хўжаликларида варроатоз касаллигини олдини олиш бўйича олиб борилган тадқиқотлар ёритилган.

Аннотация. В статье проанализированы клинические признаки варроатоза у пчел, содержащихся в отдельных хозяйствах Джизакской и Ташкентской областей. Освещены исследования по профилактике варроатоза в этих пчеловодческих хозяйствах.

Аннотация. The article analyzes the clinical signs of varroatosis in bees kept in individual farms in the Jizzakh and Tashkent regions. Research on the prevention of varroa in these beekeeping farms is covered.

Калит сўзлар. Асалари, касаллик, кана, варроатоз, хўжалик, қўзғатувчи, Varroa

Мавзунинг долзарблиги. Республикаизда асаларичилик қишлоқ хўжалигининг юқори даромадли тармоғидир. Асаларичилик маҳсулотлари: асал, гул чанги – ўз хусусиятлари бўйича озиқ-овқат, доривор ва косметологик маҳсулотлари ҳисобланади; прополис, асалари заҳари, она ари сути – тиббиёт ва косметологияда кенг тармокда ишлатиладиган кучли биостимулятор вазифасини бажаради. Ўзбекистон асалариларни қўпайтириш ва боқиши бўйича тарихий марказлардан бири бўлиб, қуёшли табиати асаларичиликни ривожлантиришда катта ахамиятга эга.

Кейинги йилларда асаларичилик соҳасини ривожлантириш, асал ва асал маҳсулотлари ишлаб чиқариш замонавий ва инновацион услубларини жорий этиш учун соҳани тартибга солиш бўйича Республикаиз Президенти томонидан бир қатор қарорлар қонун ҳужжатлари қабул қилиниб, уларнинг ижросини таъминлаш чоралари кўрилмоқда.

Жумладан Республикаизда асаларичилик тармоғини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 16 октябрдаги ПҚ-3327-сон қарори, ҳамда

Вазирлар махкамасининг 12.06.2023 йилдаги Асаларичилик тармоғини куллаб-қувватлаш ва қишлоқ хўжалик экинларини асалари билан чанглатишга доир күшимча чора-тадбирлар тўғрисида қарорлари асаларичилик тармоғини янада такомиллаштиришда хизмат қиласди. Асалар бежиз етти хазинанинг бири дейилмайди. Унинг асали, захри, сути прополиси, гулчанги кўпгина хасталикларга даво, муми эса саноатимизда муҳим хомашё ҳисобланади. Асаларилар ўсимлик гулини четдан чанглантириши натижасида, уларнинг турларини соғломлаштириш ва юқори маҳсулдор навларни вужудга келтиришга шароит яратади ва уларнинг ҳосилини маълум даражада оширади. Ер юзида инсониятга маълум бўлган ўсимликларнинг 80% га якини оралиқ чангланиш натижасида тугун тугади, мева, уруғ, ҳосил қиласди. Оралиқ чангланишга муҳтоҷ барча ўсимликларни бешдан тўрт қисми ҳашоратлар ёрдамида чангланади умуман асалариларнинг инсониятга фойдаси бекиёсдир. Бироқ ҳозирги қунда бу ноёб ҳашоратни ҳар хил таъсир этувчи омиллардан асрар долзарб муммолардан бири ҳисобланади.

Тадқиқотларимизни Республика миздаги Жиззах, Тошкент вилоятларида қарашли айrim шахсий асаларичилик хўжаликларда олиб борилди. Ушбу худудлардаги асаларичилик хўжаликларида варроатоз касаллигининг учраб туриши ушбу хўжаликларга хизмат сафари давомида аниқланди. Унга кура ушбу асаларичилик хўжаликларида эпизоотологик текшириш ишлари олиб борилди. Текширишларда ушбу хўжаликда 120 та асалари оиласи мавжуд бўлиб шундан 9 а асалари оиласида ўлим ҳолати кузатилган яъни асалари уялари олдида ўлган асаларилар кўплиги ҳамда қанотлари тушиб фалажланиб юрган асаларилар мавжудлиги аниқланди. Асаарилар мумкантлари текширилганда ҳеч қандай ўзгаришлар яъни мумкатаклар асалари ахлатлари билан ифлосланиши, қорайиши каби ҳолатлар кузатилмади. Асаларилар уялари маҳсус тароқ ёрдамида мумкатаклардаги майда арилар ҳам куздан кечирилганда патоген ҳолат кузатилмади. Лабораторияда текшириш олиб бориш учун тирик ва ўлган асалариларни маҳсус идишларда олиб келинди ва ВИТИ нинг Парранда, қуён, балиқ ва асалари касалликлари лабораториясида текшириш ишлари олиб борилди. Текширишлар давомида асалариларни варроатоз каналари билан заарланганлиги аниқланди. Эпизоотологик маълумотлар ҳамда лаборатория текширувлари асосида варроатоз касаллигига хулоса қилинди. Ушбу асалари эгаларига варроатозни олдини олиш учун зарур тавсиялар берилди. Бунинг учун маҳсус асаларилар варроатозига қарши припарни қўллаш тавсия қилинди, ҳамда асалариларни бошқа ҳашоратлардан химоялаш мақсадида асалари қутилари оёқчаларига химоя воситалари.

суртиш тавсия этилди. Асаларичилик хўжаликларида ари оиаллари орасида хозирги кунда кана чақиравчи (варроатоз,) касаллиги тез-тез ёки спонтан ахён-ахёнда учраб туриши аниқланди ва амалий ёрдам сифатида олдини олиш чоралари амалга оширилди.

Варроатоз - катта ёшли асаларилар, хавфли, осон тарқаладиган касаллиги бўлиб, Varro Jacobsoni қўзгатади, у асалари танасига, шунингдек, личинка ва пупаларга жойлашиб, уларнинг гемолимфаси, яъни қон билан озиқланади. Асалариларнинг оиласларини заифлаштиради ва уларни ўлимига олиб келади. Касаллик юкумлилигининг юқори даражаси туфайли варроатоз карантин касаллиги бўлиб, инфекция хавфи 15 километр радиусда жойлашган барча асаларичилик хўжаликларига тарқалади. Ушбу касалликнинг хийла-найранглиги шундаки, у дастлабки босқичда деярли ҳеч қандай тарзда ўзини намоён қилмайди ва асаларичининг ўзи буни билмасдан, асаларичиликда оддий ишларни бажаради, масалан, бошқа уялар уруғлари билан қатламларни мустаҳкамлайди, рамкаларни бир уядан иккинчисига ўзгартириш, шу билан асаларичилик бўйлаб касалликнинг тез тарқалишига ёрдам беради. Кана асалари билан учиб келиб бирга уяга кириши мумкин, асаларилар сарсон-саргардон бўлганда, тўда бўлиб, варроатоз билан касалланган бошқа асаларичиликдан асалариларни сотиб олаётганда деярли ҳар қандай асаларичиликда учрайди.

2-расм Varroa канаси билан заарланган асаларилар

Varroa канаси майда, қалампирсимон, овалсимон паразит ҳашаротdir, лекин уни ҳали ҳам микроскопсиз қўриш мумкин, чунки унинг узунлиги таҳминан 1,1 мм ва қенглиги 1,6 мм. Кананинг ранги жигарранг. Унинг тўрт жуфт оёқ-қўллари бор, бу уни фақат учтаси бўлган браулалардан ажратиб туради. Кананинг оёқ-қўлларида маҳсус сўрғичлар мавжуд бўлиб, улар ёрдамида у ари танасининг сегментлари орасига ва одатда корин ва кўкрак ўртасида, шунингдек, латерал юзасига бириктирилади. Кана асалариларнинг муҳрланган хужайраси ичида ишчи ари ёки дроннинг хризалисида кўпаяди, шунинг учун Кананинг ривожланиш тсикли оиласи насл пайдо бўлиши билан бошланади ва эрта баҳорда - ари пайдо бўлиши.

билин ва йилда. ёз - асосан - дрон. Вояга етган асалариларга ёпишади ва уларнинг гемолимфаси билан озиқланадилар ва шу билан асалариларни аста-секин заифлаштирадилар ва агар бундай бир нечта бўлса, қишлиш даврида асалариларнинг ўлими деярли мукаррар.

З-расм Varroa каналари

Варроатозга диагноз қўйишда асаларилар колониялари текширилади, асаларилар хатти-ҳаракатларига эътибор қаратилади, уяда ёки унинг ёнида ўлик асалариларнинг мавжудлигига эътибор қаратилади. баҳорда уялар яқин ўлик асаларнинг кўпайиб кетиши кўзатилади. Улардан патологик намуналар нобуд бўлган асаларилар ва тирик асаларилар олинниб лаборатория микроскопик текширишлар ўтказилад. Бунда варроа каналари морфологик тузилишарига эътибор қаратилади. Ташхис бошқа тур каналардан фарқлаш билан амалга оширилади.

Олдини олиш ва чоралари. уяларни ердан тахминан 25 см баландликда қуёш яхши ёритилган жойга ўрнатиш; маҳсус тўр билан анти-варроа кун уяларига ўрнатиш, унинг устига ахлат ва ўлик ёғоч парчаланиб кетади, кейинчалик олиб ташланади; асаларизорда тозалаш ишларини олиб бориш, ортиқча ўтларни, қолдиқларни, ўлик ёғочларни ва ташлаб кетилган зотларни олиб ташлаш; Варроатознинг олдини олиш ва даволашда амитразин ўз ичига олган препаратлар билан оиласларни фумигация қилиш қўлланилади. Қайта ишлаш 4 кунлик танаффус билан 3-4 марта такрорланади. Канага қарши тимол, ментол, фенотиазин, тамаки тутуни, олтингугурт ва чумоли кислотасини қўллаш мумкин.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Игнатьева Г.И., Мельник В.Н., Сохликов А.Б. Тактика борьбы с варроатозом пчел // Пчеловодство. 2004. № 1. С. 32-34.
2. Павленко Г.И., Бочаров Н.М. Мутагенная активность препаратов // Пчеловодство. 1993. № 5. С. 22-23.

3. Никадамбаев X. Асалари касалликлари ва зааркунандалари. Т. 2013 й.
4. <https://beekeepers.uz/osnovnyye-bolezni-pchel-i-ikh-lecheniye>
5. <https://www.systopt.com.ua/ru/article-hvoroby-bdzhil-ta-yih-likuvannya>
6. <https://vetlab.spb.ru/novosti/992-bolezni-pchjol-i-zabota-ob-ikh-zdorove>
7. http://rsn-saratov.ru/poleznaya_informaciya/457.html